Význačné osobnosti histórie montanistiky Dobšinej

Montanistika je synonymum označujúce baníctvo a hutníctvo, ako aj aplikované vedy v obore baníctva. Názov pochádza z nemeckého výrazu „Montanistik“ odvodeného z latinského „Mons“, čo znamená hora (podľa *https://cs.wikipedia.org/wiki/Montanistika*).

Predpoklad, že osídlenie Dobšinej a jej okolia, má úzky súvis s výskytom železných a medených rúd, hraničí skoro s istotou. Povrchový výskyt kysličníkových rúd železa a hlavne mineralogické výskyty sekundárnych minerálov medených rúd, sú výraznými indíciami a tak je pravdepodobné, že to už zaujalo aj Keltov. Nespočetné pingy, šachtice a iné banícke zásahy do prírody sú nevyvrátiteľnými dôkazmi banských aktivít v predhistorických dobách a neskôr.

Všeobecný rast hospodárstva v karpatskej oblasti, vyvolaný výstavbou miest nemeckými osídlencami na Spiši a v Gemeri, nevynechal stranou rudný potenciál Dobšinej a zaradil ju medzi výrobné centrá s remeselnými výrobkami slobodných kráľovských miest. Aby sa sľubný rozvoj hospodárstva miest mohol ešte intenzívnejšie rozvinúť, udelil Uhorský kráľ slobodným kráľovským a banským mestám určité privilégia . Aj Dobšiná dostala od kráľa Žigmunda (1387 – 1437) v roku 1417 prisúdené právo na jeden výročný trh a jeden trhový deň v týždni. Toto tržné právo následne potvrdila v roku 1756 aj Mária Terézia a rozšírila platnosť na štyri výročné trhy. Dobšiná sa aj bez oficiálne udeleného štatútu mesta vyvíjala úspešne a stala sa trhovo – obchodným a bansko – výrobným centrom hornej časti Slanskej doliny na dlhšie časové obdobie.

Vývoj v týchto podmienkach nevyhnutne prinášal aj pôsobenie osobností, ktoré značne prispeli k riešeniu predovšetkým banskej problematiky a súvisiacich odborov. Medzi nich patrili najmä:

Pavol Lányi – Paul Lányi, (*okolo 1670 – †1733),

ktorý zohral významnú úlohu v baníckej a hutníckej činnosti ale aj v dejinách mesta. Meno Pavla Lányiho sa v dokumentoch z prvej tretiny 18. storočia, objavuje pomerne často a to nielen ako banský podnikateľ v oblasti hospodárstva, ale aj v politickom dianí, súvisiacom najmä s Rákocziho odbojom či sátmárskou mierovou zmluvou. Podľa zistenia renomovaného maďarského historika sa toto meno ako Lani prvý raz vyskytuje v Dobšinej v roku 1694 (*Ila Bálint: Gömör megye II., Budapest, 1944, s. 221*). Jeho meno nachádzame aj v zápisniciach Gemerskej župy z roku 1695. Jeho silnou stránkou bola znalosť jazykov, účtovníctva a schopnosť kalkulácie. Mal sebaisté vystupovanie, vedel úspešne vyjednávať s vojenskými a politickými zástupcami štátu. Určite mal vynikajúce osobné vlastnosti, vďaka ktorým, ešte pred prijatím do radov šľachty bol poverený viacerými funkciami. V zastúpení podžupana bol ustanovený za člena župnej komisie (pravdepodobne ako finančný znalec). Už rok potom, ako bol vyhlásený za armalistu t. j. v roku 1697, ho zvolili za zástupcu župného notára a hlavného komisára pre úlohy súvisiace so zásobovaním armády (*poznámka: armalista - vo feudálnom Uhorsku zeman povýšený do šľachtického stavu udelením erbu bez udelenia majetku*). Okolo roku 1696 Lányi vystupuje v Dobšinej, ako spolumajiteľ tamojších medených baní. Podľa vyjadrenia Lányiho, jeho otec ešte v 17. storočí získal medenú baňu v Dobšinej (*OL. NRA.*

1221/19). Župný súpis z roku 1701 ho prvý raz spomína ako majiteľa železnej huty. Táto aktivita, v banskom dobývaní a v oblasti spracovania železnej rudy, mu umožnila spoločenské uplatnenie sa v rokoch Rákocziho odboja za slobodu. Viaceré historické práce udávajú, že Rákóczi v roku 1703 vymenoval Lányiho za inšpektora gemerských železiarskych pecí. Isté je, že naďalej spravoval svoje dobšinské bane aj svoju betliarsku hutu, v ktorej od roku 1703 už boli v činnosti dve pece (*ŠA Rimavská Sobota, archív Gemerská župa, zápisnica z r. 1702-1703 o preukazovaní šľachtictva, fol. 69*). Pritom od 17. marca roku 1704 bol aj kuruckým vojenským komisárom výroby liadku a pušného prachu. Konkurenční podnikatelia ho, najprv na úrovni župy a neskôr aj pred panovníckou vrchnosťou obvinili, že svojim konaním zapríčinil vznik krízy železiarskeho priemyslu. Na začiatku roka 1707 začali Lányiho vyšetrovať. Z procesu vyšetrovania, ktorý trval skoro rok, vyplynulo, že príčinou vzniku krízy nebola činnosť železiarskeho inšpektora, ale narastajúca potreba ako následok vojnového stavu, keďže vojsko spotrebovávalo obrovské množstvá železa a taktiež aj inflácia medených peňazí. Lányiho rehabilitovali, svoju funkciu železiarskeho inšpektora si udržal a ešte bol koncom roka 1707 ako vyslanec vymenovaný za člena výboru pre banské záležitosti. Zdanlivo si tak získal svoju pozíciu naspäť, ba ešte si ju aj upevnil. Lányi 15. januára 1714 odstúpil z funkcie podžupana (*ŠA Rimavská Sobota, fond Gemerská župa, zápisnica z r. 1713-1714, fol. 241*). Nie je známe, či tak urobil z vlastnej vôle, alebo či to bol zámer župy. V roku 1716, najneskoršie v roku 1718, mohlo dôjsť k tomu, že práce v železiarskej hute (vasolvasztó), postavenej v roku 1707 zastavili, dôvodom čoho, bola skutočnosť, že táto stála na mokrom území a vlhkosť negatívne vplývala na výrobný proces. V bezprostrednej vzdialenosti, ale už na suchom mieste postavili novú taviacu pec (olvasztó). Pôvodné budovy rozobrali a všetky upotrebiteľné veci, ako dúchadlá a náradie, presunuli do novej prevádzky. Nová taviacia pec stála, rovnako ako pôvodná, na rieke Hnilec bezprostredne nad Pulszky-ho (predtým Kayser) hámrom. Na ďalšie spracovanie surového železa z pece, Lányi v roku 1718 alebo 1719 postavil, bezprostredne pod hámrom Pulszky-ho skujňovací hámor (malleaturam majorem) a vykúvací hámor. Lányiho prevádzkový komplex tak obklopil Pulszky-ho hámor, čo malo vplyv aj na vzťahy obidvoch strán. I keď štítnické panstvo, aj po opakovaných zisťovaniach vyhlasovalo, že prevádzka pece neobmedzuje prácu v Pulszky-ho hámri, v skutočnosti mu Lányi obmedzoval prívod vody. Pulszky bol takto nútený hámor opustiť a tak ho dňa 5. januára 1722 predal za 1200 forintov Lányimu (*porovnaj Heckenast 1962, c. d. s. 29*). Lányi, postavením svojho prevádzkového komplexu, chcel vo vtedajšom Maďarsku zaviesť významné nové technické zlepšenia. V rokoch 1718 – 1719 chcel Pavol Lányi nad Pulszky-ho hámrom postaviť vysokú pec a preto povolal robotníkov za Štajerska. Štajerský majster Frait János vypracoval projekt a plánoval zaviesť „operatio Styriaca“ (*poznámka: operatio – plán, Styriaca – latinský názov Štajerskej spolkovej krajiny v Rakúsku*). Na úkor tohto nového podnikania, získal aj trojročné oslobodenie od platenia dane pre štítnickú panovnícku dynastiu. Župnú daň však neskôr nemusel odvádzať. Zavedením „operatio Styriaca“ však utrpel značné fiasko, ale odhodlanie na podnikanie, tým nestratil. Nielen zo Štajerska, ale aj zo Saska, povolal nových robotníkov, podľa stanoviska a výpovede ktorých, bola v roku 1722 postavená prvá vysoká pec vo vtedajšom Maďarsku a to na mieste bývalej robotníckej ubytovne Pulszky-ho hámra. Vlastný objekt

Pulszky-ho hámra prestavali na skujňovaciu pec, kde sa surové železo znovu pretavovalo. S jeho pôsobením sa viaže aj výroba nehorľavého papiera a vydávanie papierových peňazí. Lányiho život sa skončil v lete roku 1733.

Jozef Martin Saller – Saller Márton (? - ?), o jeho pôsobnosti máme málo poznatkov. Martin Saller sa okolo roku 1680 prisťahoval do Dobšinej z panstva Jána Pálfyho v nemeckom Prusku. Je pravdepodobné, že podnikal v baníctve a hutníctve a to pomerne úspešne, pretože v roku 1702 získal titul armalistu. Neskôr, pravdepodobne v roku 1710, sa zaoberal alchýmiou a zbankrotoval (*pozri Heckenast, 1962, c. d. s. 24*). Dňa 19. apríla 1706 vtedy už ako dobšinský obyvateľ Saller Márton a spoločníci Kayser Eliás a Jesztel Jakab získali od dobšinského banského súdu banské oprávnenie (Muthung): „in der Göllnitz oberhalb des Kaÿszerischen Hammer... wo die Alte Masasz ist gestanden“ pre Lányi Pavla a Bácsmegyey Adama. Podnikatelia tu čoskoro postavili železiarsku taviacu pec. Skutočným vedúcim prevádzky sa stal Martin Saller, ktorý ale bol závislý od podnikateľov a od Lányiho.

Ján Schön – Johann Gottlieb Schön (? - ?), ide o 2. polovicu 18. stor., o jeho živote máme málo poznatkov. V roku 1780 Ján Gottlieb Schön výskyt kobaltovej rudy objavil tak, že sa zaujímal, prečo v bani na Gugli, kde dobývali železnú rudu, ponechali dva öl (1 öl = 1,9 m) vysoký skalný pilier „arzénu“, ktorý znehodnocoval železnú rudu. Tento objaviteľ, ktorý dal základ neskoršiemu rozvoju ťažby nikel-kobaltových rúd, si nemohol užiť slávu svojho objavu, pretože ako zadlžený a opustený zomrel vo väzení. Zachovala sa listina zo dňa 4. novembra 1780 s jeho podpisom potvrdzujúca skutočnosť objavu.

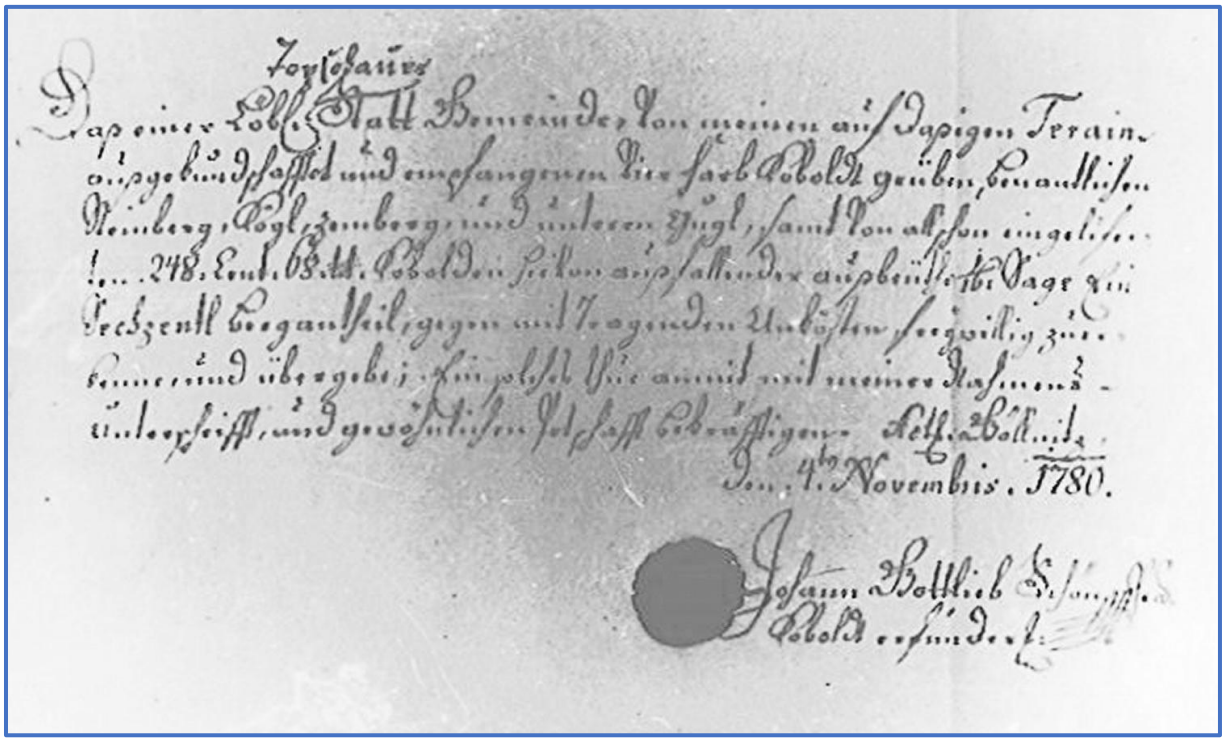
Zoryšanes
Dap einer Löbl. Stadt Gemeinde von meinen auf Dapigen Terain
aufgebundschaftet und empfangenen Vier farb Kobolt geuben, benanthlich
Neuberg, Kogl, Zemberg und unteren Gugl, samt von allen einzelnen
248. Cent. 63. lb. Kobolden sichtbar auffallender aufbenüthigen Tage zu
Sechzehn Bergantheil, gegen mit 7 gegenden Unkosten freywillig zu
bemerend übergebe, ein solch Wie annid mit meiner Namens-
Unterschrift, und gewöhnlichen Schaft bekräftigen. Joh. Gott. Schön
den 4. Novembris. 1780.
Johann Gottlieb Schön
Kobolt erfinder

Andrej Paltzmann – Andreas Paltzmann (*1832 - †1864)

V Dobšinej sa toto meno prvý raz vyskytuje ako Palcman v roku 1761 a je spájané najmä s tzv. Palcmanskou mašou, o ktorej je prvá písomná zmienka z roku 1812. V roku 1800 tu dochádzalo k výstavbe vysokej pece a hámru, ako aj budovy správa prevádzky (kaštieľ). Závod na spracovanie železnej rudy vlastnila rodina Palcmanovcov, ktorá ho v roku 1842 predala Ferdinandovi Jurajovi Coburgovi, ktorý aby posilnil svoje železiarne na Horehroní, postupne výrobu v maši obmedzoval a nakoniec úplne zastavil. Vysokú pec pomenovali podľa jej zakladateľov (Paltmännische Mas) a k železiarni patrili skujňovacie vyhne, dve vykúvacie kladivá a jeden panvový hámor. V železiarni ročne vyrobili 1344 ton surového a 336 ton tyčového železa. V osemdesiatich rokoch 19. storočia prevádzka už nepracovala (https://sk.wikipedia.org/wili/Palcmanská_Maša, Šarudyová 1989).

Viliam Illés – Illés Vilmos (*1874 - † 1933)

bol významným geológom a paleontológom. Jeho pôvodné priezvisko bolo Kolbenheyer a narodil sa v Kremnici. Po absolvovaní gymnázia od roku 1893 študoval na Banskej a lesníckej akadémii v Banskej Štiavnici, roku 1898 absolvoval štátnu skúšku z baníctva, 1901-02 študoval geológiu, paleontológiu, mineralógiu a petrografiu na univerzite a Maďarskom geologickom ústave v Budapešti. Od roku 1894 bol členom Krajinského baníckeho a hutníckeho spolku. V roku 1897 praktikant v banskom úrade a pracovník baníckej školy v Baia Sprie, 1898 praktikant na šachte František v Banskej Štiavnici, pomocný inžinier v Banskej Hodruši, roku 1900 pracoval v Zlatej Idke, neskôr u železníc v Sedmohradsku, od roku 1900 pracoval v Uhorskom kráľovskom ríšskom geologickom ústave v Budapešti. V období rokov 1906 – 1908 bol adjunktom (*pomocný učiteľ*) Banskej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici, od roku 1908 hlavný inžinier a v rokoch 1917 – 1924 bol generálnym riaditeľom Uhorských štátnych kameňouhoľných baní v Budapešti. Počas výskumu v Slovenskom rudohorí našiel prvý exemplár trilobita v karbónskom čiernom krinoidovom vápenci pri Dobšinej a po paleontologickom zhodnotení bol pomenovaný ako nový druh **Griffithes Dobsiniensis**. Tým sa zapísal k viacerým historickým osobitným udalostiam v histórii poznávania geologickej stavby a baníctva v okolí Dobšinej. Ako prvý písal o výskyte serpentinitu na lokalite Danková pri Dobšinej. Publikoval petrografický opis dolomitov, magnezitov a ich chemické zloženie. Zomrel vo veku 59 rokov v Budapešti.

Alexander Gessel – Gessel Sándor (*1839 - †1919)

bol hlavným kráľovským banským radcom a hlavným banským geológom Uhorského kráľovského geologického ústavu. Narodil sa 8. mája 1839 v Bratislave rodičom Ján Gesell a Mária Slubek. V rodnom meste aj začal navštevovať evanjelické lýceum a v roku 1858 ukončil vyššiu reálnu školu. Po ukončení štvorročného štúdia na banskej akadémii v Banskej Štiavnici dostal v roku 1862 záverečné vysvedčenie. Toho istého roku bol vymenovaný za banského praktikanta na banskom a majetkovom riaditeľstve v Kluži

(dnes Rumunsko), neskôr pracoval dva roky v železiarňach nachádzajúcich sa v oblasti Cagir a Sebesell (dnešné Rumunsko). V jeseni roku 1864 bol vyslaný do Ríšskeho geologického ústavu vo Viedni s cieľom získať vyššie vzdelanie. Tu, počas svojho dvojročného pobytu, pokračoval v štúdiu na viedenskej vedeckej univerzite a počas prázdnin sa zúčastnil na práve prebiehajúcom geologickom mapovaní vtedajšieho Uhorska v oblasti Eger – Esztergom. Pre získavanie skúseností, z baníctva navštívil Čechy a Sliezsko, z hutníctva zasa železiarne v Reichenau, Neuberg a Mariazell v Rakúsku. Potom, ako banský hodnostár – čakateľ nastúpil do zamestnania v železiarskom závode Gavosdia (dnešné Rumunsko). Tu riadil výskumné práce v železorudných baniach obvodu Ghelari (dnešné Rumunsko) a kutacie práce na uhoľných ložiskách v Defileul Jiului (dnešné Rumunsko). Na jar roku 1867, sa spolu s viedenskými geológmi, zúčastnil geologického mapovania oblasti Tokaj – Nyiregyháza (dnešné Maďarsko). V roku 1868, ako dozorujúci hodnostár gavosdiaskych železiarní, riadil rozsiahly taviaci závod, vypracoval projekty na plánovanú stavbu veľkej taviarne v lokalite Vajda – Hunyad (dnešné Maďarsko) a spracoval niveláciu plánovanej úzkokoľajnej železnice na prevoz rudnej suroviny v oblasti Ghelari – Gavosdia – Vajda – Hunyad. V roku 1870, po doporučení banskej vrchnosti, nastúpil do banského oddelenia ministerstva financií, kde ho v roku 1871 vymenovali za banského geológa pre oblasť Marmaroš a Baia Mare (dnešné Rumunsko). Tu spracoval bansko – geologickú mapu marmarošských erárnych baní pre vtedajšiu výstavu vo Viedni. V roku 1877 vykonával bansko – inžinierske práce na Margitinom ostrove v Budapešti. V roku 1878 bol autorom významnej časti uhorskej baníckej expozície na výstave v Paríži a súčasne aj dozorcom banského, hutníckeho a priemyselného oddelenia výstavy. V roku 1879 získal titul banského radcu. Od roku 1880 bol banským geológom banského obvodu Banská Štiavnica a v roku 1883 ho vymenovali za hlavného banského geológa ríšskeho geologického ústavu v Budapešti. V roku 1885, bol členom výboru pre prípravu všeobecnej ríšskej výstavy v Budapešti a tiež aj jedným z jej usporiadateľov a prednášateľov odbornej skupiny pre baníctvo, hutníctvo a geológiu. V roku 1892 získal titul ríšskeho hlavného banského radcu aj s príslušnou odmenou. Bol aktívnym vo viacerých vo viacerých odboroch baníctva a vypracoval viacej odborných posudkov. Zomrel dňa 24. novembra 1919 v Banskej Bystrici. Počas svojho aktívneho života sa zaoberal výskumom geologických pomerov Banskej Štiavnice a okolia, vyhotovil mapu rudných žíl banskoštiavnického revíru, neskôr aj farebnú geologickú mapu a niekoľko geologických profilov. Uskutočnil geologické výskumy baní v okolí Kremnice a Dobšinej, opálových baní v Červenici a antimónových baní v Ľubele, študoval výskyty hnedého uhlia, rašeliny a ropy na Orave aj v iných oblastiach s výskytom podobných nerastných surovín. Zaoberal sa bansko-geologickým výskumom aj v iných oblastiach Uhorska, prieskumom baní na zlato v okolí Baia Mare. Autor asi 50 knižných, resp. časopiseckých prác. Vyznamenaný Radom železnej koruny III.tr. a v roku 1908 povýšený do šľachtického stavu.

Jozef Mikulik – Mikulik József (*1852 - †1886)

sa narodil v Dobšinej chudobnej baníckej rodine. Bol to mimoriadne úspešný dobšinský rodák – historik a právnik. Základné školské vzdelanie získal v rodnom meste.

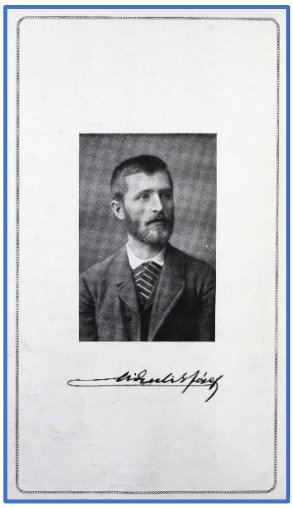

Po jeho ukončení pokračoval v štúdiách na Evanjelickom gymnáziu v Rožňave. V štúdiu bol veľmi nadaný, a to i napriek tomu, že štipendium od mesta nedostal. Po absolvovaní gymnázia pokračoval v štúdiu práva na Evanjelickom kolégiu v Prešove, pod vedením štítnického rodáka a v celom Uhorsku uznávaného profesora Andreja Vandráka. Bol vynikajúcim a usilovným žiakom, ale na jeho telesný stav nepriaznivo vplývala skutočnosť, že na zabezpečenie živobytia bol nútený zarábať si tak, že poskytoval poradenské služby a mimoriadne hodiny výučby. Na upevňovanie jeho zdravotného stavu mu tak neostával čas a vyčerpávajúca práca pri nepravidelnom stravovaní škodila jeho organizmu až tak, že nepriaznivým účinkom odolával iba s ťažkosťami. Po ukončení štúdia a nadobudnutí právnického diplomu, sa vrátil do rodného mesta, kde okrem iného viedol aj archív mesta a bol zvolený za mestského radcu. Mestský archív, ktorý už od dôb Bélu IV. chránil pôvodné dokumenty bol predovšetkým predmetom jeho záujmu. Perfektne ovládal nemčinu, latinčinu a maďarčinu, čo neskôr využil pri štúdiu archívnych dokumentov o histórii miest Dobšinej a Rožňavy. V roku 1879 sa oženil z Gizelou Bretzovou (Gizella Bretz), dcérou lesného majstra z obce Jovice pri Rožňave, s ktorou žil v šťastnom rodinnom kruhu. V roku 1880 sa uchádzal o funkciu mešťanostu, ale voľby prehral o jediný hlas. Zranený touto skutočnosťou sa v roku 1881 odsťahoval do Rožňavy, kde prijal funkciu stáleho zástupcu advokátskej kancelárie Dr. Sándora Markó. Dokázal si zabezpečiť všetky predpoklady v záujme poznávania histórie – znalosť jazykov, dôslednú orientáciu v pomocných vedách, ale predovšetkým bola to jeho vlastná usilovnosť, ktorá sa nemalou mierou podieľala na jeho dosiahnutých úspechoch. Naučil sa všetko, čo mu prinášalo výsledok, zbieral ľudové porekadlá z okolia Dobšinej, písal pre noviny Budapesti Hírlap a do iných regionálnych časopisov a novín. Ako spisovateľ svoje práce podpisoval ako menom Sáska Márton (Martin Šáška). Jeho historické práce sa viažu na gemerskú župu, ale tým, že svojou usilovnosťou a výnimočným citom pre históriu objasnil bohaté historické dokumenty, sa tieto stali významnými pre celú krajinu. Prvou jeho uverejnenou prácou bol monografický náčrt Dobšiná a Dobšinská ľadová jaskyňa v nemeckom jazyku z roku 1878 (**Dobschau und die Dobschauer Eishőhle. Eine monographische Skizze**). Rokom 1880 sa začína obdobie rozsiahlejších autorových aktivít. Časopis Történelmi Tár uverejnil ďalšiu jeho prácu o dejinách baníctva a železiarstva v Dobšinej („ **A bánya és vasipar története Dobsinán**“), ktorá neskôr bola vydaná aj knižne. Táto práca je vo vtedajšej literatúre doslova ozajstným prelomom a jednoznačne preukázala jeho vedecké schopnosti. Bola spracovaná na základe pôvodných dokumentov dobšinského archívu, nájomných kníh, zápisníc mestskej rady a banského súdu súdnych rozhodnutí, matriky a ďalších dôveryhodných podkladov. Štruktúra a rozdelenie práce dokazuje, že autor bezpochyby detailne ovládol všetky poznatky. Úspech tejto práce, nielen že podnietil autora k spracovávanie ďalších prác, ale znamenal aj úctu odbornej verejnosti a záujemcov v celej krajine. Nasledujúcim jeho dielom bolo spracovanie dejín gemerského evanjelického seniorátu („ **Gömöri ág. hit. evang. esperesség története**“) na základe bohatého archívneho materiálu štítnického seniorátneho archívu. Po detailnom preštudovaní

všetkých podkladov začal spracovávať dejiny mesta Rožňavy, ktoré uverejnil v roku 1885 pod názvom život uhorského malomesta („**Magyar Kisvárosi élet 1526-1715**“), s obrázkami a reprodukciami. Po úspešnom uvedení tejto práce, Mikulík chcel ešte opísať život starej uhorskej šľachty a tak začal intenzívne zbierať potrebné podklady. Ako najusilovnejší člen rožňavského čitateľského spolku, bol však pri čítaní jeho prác, už nemocný. Vyčerpávajúca práca však podlomila jeho, už od detstva trvajúci zlý zdravotný stav. Napriek tomu, jeho duch pre prácu nezanikol, nezanedbával ani advokátsku činnosť, jeho práce uverejnili časopisy Jogtudományi Közlöny a Űgyvédek Lapjai (Právnický vestník a Advokátske listy), ako aj Erdészeti Lapok, kde uverejnil práce o lesnom hospodárstve.

Jeho veľmi nádejná a na výsledky veľmi bohatá cesta, bola v januári roku 1886 náhle prerušená. Okolo nového roka trávil čas u svojho svokra - lesmajstra Bretza v Joviciach. Tu sa dozvedel, že gróf Andrássy Manó sa nachádza v Betliari. Skoro ráno, za treskúcej zimy, sa na saniach vybral na cestu do Betliara, aby sa s grófom dohodol o možnosti bádania v jeho archíve a o ďalšom postupe. S grófom viedol dlhší rozhovor pod holým nebom a potom sa na saniach vrátil do Jovíc. Vtedy prechladol a už na druhý deň sa chorý vrátil do Rožňavy. Za desať dní, 14. januára, ako 34 ročný, neočakávane a rýchlo zomrel na zápal pľúc. Na večnosť tak odišla nielen nádej, usilovnosť, obetavosť a pracovitosť, ale aj historická osobnosť.

Gustáv MELCZER – Melczer Gusztáv (* 1869 - † 1907)

Dr. Gustáv Melczer je jedným z mnohých dobšinských rodákov, ktorí svoju celú životnú dráhu venovali baníctvu a vedným odborom, jemu slúžiacim. Svojou usilovnosťou a výsledkami svojej práce sa stal známym nielen vo svojej vlasti, ale aj v zahraničí. Narodil v rodine, kde prevládali veľmi usporiadané pomery a boli dodržiavané všetky zásady kvalitného spolunažívania. Svoje vynikajúce osobné charakterové vlastnosti získal aj vplyvom veľmi starostlivej rodinnej výchovy. Narodil sa ako jediný mužský potomok rodiny dňa 31. augusta 1869 v Dobšinej. Jeho otec, Melczer Ede, bol tamojším učiteľom, najskôr v obecnej chlapčenskej škole, neskôr na novozaloženej občianskej dievčenskej škole. Malý Gustáv po ukončení základnej školy začal navštevovať strednú školu v Rožňave, pokračoval v Rimavskej Sobote a ukončil ju v Spišskej Novej Vsi, kde v roku 1887 úspešne získal matúru. Už pomerne skoro, sa v ňom vypestovala vlastnosť preto, aby, ako otcove dieťa, plnil predstavy svojho otca a tak sa bez rozpakov rozhodol, vykročiť na učiteľskú dráhu. Keďže sa narodil v území neobyčajne bohatom na prírodné bohatstvo, vybral si štúdium prírodných vied. V septembri 1887, sa zapísal na riadne štúdium budapeštianskej vedeckej univerzity v odboroch prírodné vedy, chémia a geografia. Počas štúdia, ako usilovný žiak, veľmi skoro vynikol spomedzi svojich spolužiakov. Už v dobe, keď bol vysokoškolským poslucháčom, sa s prednostným záujmom venoval mineralógii a súvisiacim oborom a vyhľadával možné kontakty s predstaviteľmi jednotlivých odborných

predmetov. V roku 1889 sa tak stal členom maďarskej krajinskej geologickej spoločnosti, kde mal možnosť oboznamovať sa s výsledkami odborných prác a využívať ich pri výučbe. Po ukončení vysokoškolského štúdia, s vynikajúcim výsledkom zložil učiteľské skúšky a nastúpil do cvičného vzorového gymnázia, kde pracoval ako praxujúci učiteľ, aby získal učiteľskú prax, potrebnú na získanie učiteľského diplomu. Diplom učiteľa získal v roku 1893.

Gustáv Melczer spomedzi svojich rovesníkov vynikal natoľko, že keď v roku 1895 za riadneho učiteľa mineralógie a geológie budapeštianskej univerzity vymenovali dr. Schmidt Sándor -a, si ho, ako svojho najlepšieho žiaka, vybral za prvého asistenta. V tejto funkcii pôsobil iba v školských rokoch 1895/6 a 1896/7. Dňa 4. decembra 1897 zložil doktorské rigorózum z mineralógie a geológie a popri nich výberove aj paleontológiu a geografiu. Ešte v roku 1897 ho stoličné hlavné mesto vymenovalo za riadneho učiteľa občianskej dievčenskej školy v II. obvode, keďže už tam od 1894 pôsobil ako učiteľ za hodinovú mzdu. Na tejto škole pôsobil potom až do konca svojho života. Keďže si takto zabezpečil svoje definitívne zamestnanie, mohol celý svoj voľný čas venovať svoje obľúbenej vede – kryštalografii. Svoje odborné práce, až na niekoľko výnimiek, uverejňoval na spoločenských vedeckých zasadaniach. Časť svojich vedeckých prác uverejnil aj vo vtedajších odborných periodických publikáciach, ako Prírodovedno-matematický vedecký spravodajca (Math. Term. Tud. Értesítő), Maďarské chemické listy (Magyar Chemiai Folyóirat), Matematické a prírodovedné správy z Maďarska (Math. und naturw. Berichte aus Ungarn) a Časopise pre kryštalografiu a mineralógiu (Groths. Zeischrift f. Kristalographie u. Mineralogie). Prvé jeho práce uverejnil tiež aj v Geologickom spravodajcovi (Földtani Közlöny).

Jeho prvou prácou, a zároveň doktorskou habilitáciou bola v roku 1896 práca „Príspevok k poznaniu kryštalografie budatínskeho kalcitu“ (*Adatok a budai Calcit kristálytani ösmertetése).* V rovnakom roku uverejnil aj svoju ďalšiu prácu s názvom „Barit z Dobšinej“ (*Baryt Dobsináról*), v ktorej pojednával o kryštáloch prvého baritu zo železorudných bani dobšinského Massörteru. V nej, okrem kryštálov dobšinského baritu, aj budatíckemu baritu, v sodíkovom svetle, stanovil, osové uhly. Kryštály dobšinského baritu, ktoré sa vyskytovali na siderite, vykazovali úplne odlišné kryštalografické charakteristiky, ako boli známe údaje z maďarských baritov. Stanovil tak 18 kryštalických tvarov, medzi nimi aj také, ktoré dovtedy boli u baritu neznáme.

V roku 1898 bola uverejnená jeho práca „Údaje k poznaniu dvojkryštálu (dvojičiek) kalcitu z okolia Budapešti“ (*Adatok a budapest-környékbeli calcit iker-kristálynak ösmetetése*), ďalšou jeho prácou, uverejnenou v roku1899 bola „Ďalší rast kalcitu z budatínskych kopcov“ (*Továbbnövéses calcit a budai hegyekből*), práca „Pyrit z vrchu Monsoni“ (*Pyrit a Monsoni hegyről*), z roku 1902, pojednáva o vlastnosti pyritu, ďalšie práce vyšli v roku 1904 pod názvom: Údaje k symetrike aragonitu“ (*Adatok az aragonit symmetriájához*) a „O libethenite“ (*A libithenitről*), poslednou jeho prácou z kryštalografie, uverejnenou v roku 1905, bola „Údaje k podrobnému poznaniu albitu“ (*Adatok az albit pontos ismeretéhez*). V tejto jedinečnej práci uverejnil výsledky svojho výskumu o kryštáloch albitu z lokality Nadabula pri Rožňave, vzťahujúce sa predovšetkým na problematiku konštánt geometrie kryštálov.

V rozsiahlej monografii o gemerskom baníctve a hutníctve, vydanej v roku 1907 pod názvom Gömőr és Kishont törvénysen egyesült vármegyének Bányástati Monografiája , Első rész, ktorú zostavil Gustáv Eisele, je uverejnená jedna z jeho posledných prác „Minerály Gemerskej župy“. Gustáv Melczer bol všestranne činný, jeho záujmová oblasť sa spájala vždy s jeho učiteľským pôsobením a odbornými disciplínami. V rokoch 1897 – 1899 bol druhým tajomníkom prírodovednej spoločnosti. Okrem toho vyučoval na dievčenskom gymnáziu. Cez letné prázdniny navštevoval rodné mesto a pri svojich vychádzkach do jeho okolia, vždy zbieral nerasty ale bez povšimnutia nenechal ani horniny či skameneliny. Vďaka jeho pozornosti vznikla vzácna zbierka fosílií dobšinského morského karbónu, ktorú daroval vysokej škole. Patril k tým odborníkom, ktorí vedľa výučby v gymnáziu, nezanedbával svoje ďalšie vedecké vzdelávanie, skôr naopak, jeho vedecká aktivita skvalitňovala jeho pedagogickú pôsobnosť. Jeho ambície ho predurčovali k neustálej vedeckej a inej činnosti. Svoje vedecké poznatky si v roku 1899 rozširoval aj počas ročného voľna v Mníchove – „mineralogickej Mekke“. Bohatší o skúsenosti a vedomosti sa vrátil v roku 1900 domov, ale aj naďalej ostal v nepretržitom spojení s redakciou Zeitschrift für Kristallographie und Mineralogie. Jeho prvým povolaním, zodpovedajúcim jeho schopnostiam, bolo keď v roku 1902 bol ustanovený ako samostatný učiteľ kryštalografie na vysokej škole. V roku 1905 bol zvolený za člena výboru spoločnosti, ale už v roku 1906 musel, pre podlomené zdravie, spoluprácu so spoločnosťou zanechať.

Alexander Horváth – Horváth Sándor (*1849 - † 1918)

banský a hutnícky inžinier, narodil sa roku 1849 v Gelnici. Jeho matka bola činná v železiarskom priemysle, dlhé roky si najímala železiarske hámre grófa Csákyho v Štefanskej Hute. Po ukončení reálnej školy v Košiciach, nastúpil roku 1870 na Banícku a hutnícku akadémiu v Banskej Štiavnici, kde po štyroch rokoch štúdia úspešne ukončil bansko-hutnícky odbor. Ako mladý absolvent nastúpil na miesto praktikanta v kráľovskej železiarskej a oceliarskej továrne vo vtedajšom Diósgyőri, odkiaľ ho, vo funkcii pomocného dozorcu, preložili do erárnej oceliarne v Tisovci, kde pracoval dva roky. V roku 1877 odišiel zo služieb kráľovského eráru a prijal miesto vedúceho vysokopecného závodu v Gombaseku, ktorý vlastnil gróf Emanuel Andrássy. Po jedno a polročnom úspešnom pôsobení v tejto funkcii ho gróf Andrássy poveril riadením svojej najväčšej železiarskej prevádzky v Nižnej Slanej, ktorú s mimoriadnymi úspechmi viedol až do roku 1895, kedy sa rozhodol vystúpiť zo služieb grófa Andrássyho. Spolu s dobšinskými kamarátmi založil spoločnosť, ktorá si na dobu 6. rokov prenajala vysokú pec v Dobšinej. Po ukončení doby prenájmu, už ako samostatná osobnosť, si predĺžil platnosť nájomnej zmluvy na ďalších 6 rokov. V roku 1904 od zmluvy odstúpil v prospech nového nájomníka a nájomnú zmluvu s mestom uzavrela Boršodská továreň na oceľ a oceľové výrobky, ale vedúcim prevádzky ostal až do roku 1907. V novembri roku 1907 odišiel do dôchodku, z Dobšinej sa presťahoval do Rožňavy, kde za príjemných okolností si užíval zaslúžený dôchodok za svoju záslužnú prácu. Dňa 4. augusta roku 1918, ho postihla mozgová mŕtvica, následkom čoho, vo veku 69 rokov náhle zomrel. Skončila tak životná cesta vynikajúceho odborníka,

dobrosrdečného človeka a priateľa (podľa *Bányászati- és Kohászati Lapok, rok 1918, č. 19, s. 295*).

Ján HARMATTA – Harmatta János (*1862 - † 1930)

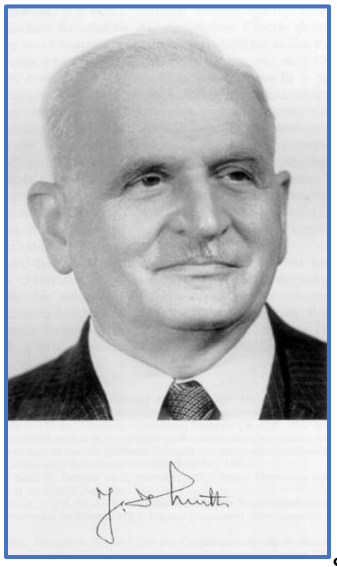

Vynálezca, konštruktér a priemyselník zhmotňujúci svojimi technologickými inováciami bohaté železiarske tradície Spišsko-gemerského rudohoria, spišskopodhradský filantrop s početnými verejnoprospešnými aktivitami. Bol autorom 55 doposiaľ známych patentov z oblasti zvárania a spracovania kovov rozšírených po celom svete. Svojím patentom na bodové odporové zváranie umožnil prvú výrobu zváraných autokarosérií najmodernejšou technológiou, na ktorej Henry Ford postavil základy sériovej produkcie automobilov. Tento princíp sa dodnes využíva vo všetkých automobilkách sveta, vrátane tých našich. Podobne stále aktuálne sú jeho vynálezy uplatnené vo výrobe kovových barelov, reťazí a pri zváraní plynových potrubí priebežným švovým odporovým spôsobom, či jeho patent na upevňovanie koľajníc na podvaly. Svojou invenciou je porovnateľný s osobnosťami svetového významu. Napriek tomu je jeho životná cesta ešte veľmi málo preskúmaná a jeho dielo temer zabudnuté. Harmattovci pochádzajú z vetvy nemeckých hostí, ktorí prišli v 14. storočí do Dobšinej. Ján študoval v rokoch 1881 – 1882 na Banskej univerzite v štajerskom Leobene. V roku 1888 pôsobil v akciovej spoločnosti Krompašské železiarske ťažiarstvo na Starej Maši v Krompachoch, ktoré bolo v tých časoch najväčším producentom železa v Uhorsku. Onedlho zbieral skúsenosti v železiarňach vo Weissenfelse v južnom Tirolsku, odkiaľ podával od roku 1896 (už ako 34-ročný) svoje prvé patenty na výrobu reťazí z drôtu a na výrobu kovových sudov. Len čo získal primeranú prax, a podanými patentmi, vynálezmi, či zváraním nadobudol finančné prostriedky, založil svoju vlastnú továreň (A.s. JÁN HARMATTA, Tovarňa pre električné svarovania) v roku 1901 v Spišskom Podhradí. V roku 1912 v nej zamestnával 200 ľudí pri výrobe klincov, reťazí, kovových barelov a nádrží, drôtených matracov, rúr, ale aj zváracích strojov pre ich výrobu, a to súdobo najmodernejšou technológiou. V tomto období vzniklo v Spišskom Podhradí najsilnejšie centrum elektrického zvárania v Európe, ktoré sa postupne vyvinulo na modernú fabriku svojho druhu. Svetoznámou sa stala najmä po tom, keď jej majiteľ zaviedol výrobu elektrických zváracích strojov vlastnej konštrukcie, ktoré mali takú úroveň, že sa vyvážali do Ruska, Rakúska a Nemecka. Ťažisko života i práce Jána Harmattu bolo v Spišskom Podhradí, ale presah jeho prínosov pre priemyselnú revolúciu v Rakúsko-Uhorsku je priam celosvetový. Inicioval zdokonalenie výroby reťazí zváraním na blízkom Spiši, v Gelnici, ktorá bola ich hlavným výrobcom. V roku 1914 založil továreň v Spišských Vlachoch. Pôsobil však pri zakladaní závodov, inovovaní a modernizácii výroby v omnoho širokom priestore ako v Budapešti, vo Vítkoviciach a inde. V rokoch 1922 – 1923 sa zaslúžil o verejné elektrické osvetlenie na jednosmerný prúd z dynama poháňaného parným strojom v jeho továrni v Spišskom Podhradí. Har, spolu rokovmattova fabrika stála neďaleko jeho secesnej vily (miestnymi obyvateľmi nazvanej Harmatovec – neďaleko Rybníčka), kde žil v bezdetnom manželstve so svojou manželkou Rozáliou (1873 – 1926) pochádzajúcou z rodiny modrotlačiara Alfréda Stellera, známou

svojou silnou altruistickou tradíciou. Po smrti manželky jeho úspešná firma pôsobila do roku 1928. O ďalšie dva roky umrel i on sám.

Ján Eduard Hanvai – Hanvai Ede János (*1875 - †1947)

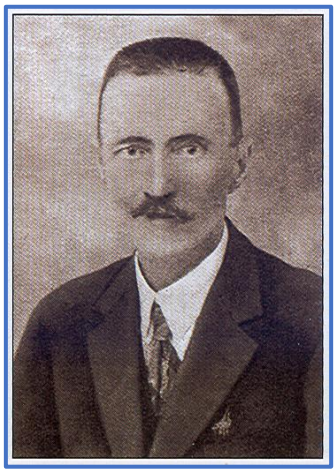

pôvodným menom Hosztek Eduard, banský a železiarsky odborník, odborný poradca riaditeľstva MÁVAG (maďarských železníc), riaditeľ školy v Dobšinej, organizátor turistických podujatí, pochádza z nemeckej rodiny, narodil sa v obci Limbach im Burgeland Rakúsko. Vyštudoval pedagogiku v Budapešti. V Dobšinej pôsobil od roku 1894, spolu 28 rokov. V roku 1897 sa oženil a Arankou (Auréliou) Paulínou Ruffinyi, dcérou objaviteľa jaskyne. V roku 1936 žiadal pamiatkový úrad o podporu na obnovu evanjelického kostola. Bol neúnavným propagátorom Dobšinskej ľadovej jaskyne, vydal niekoľko publikácií o jaskyni. V meštianskej škole v Dobšinej založil žiacky domov, bol hlavným inžinierom železiarne v Podbrezovej a poručíkom v zálohe. V prvej svetovej vojne pri Przemyšli (Poľsko) padol do ruského zajatia a ako vojnový zajatec bol väznený v Orenburgu (Rusko). Bol voleným členom Gemerskej skupiny maďarskej univerzity výtvarných umení (MKE Budapešť) v Rimavskej Sobote. Zomrel v Bratislave roku 1947 vo veku 72 rokov.

Eugen Ruffinyi – Ruffinyi Jenő (*1846 – † 1924)

významná osobnosť mesta Dobšiná. Do základnej školy chodil v Dobšinej, študoval na strednej škole v Rožňave, Kežmarku, Košiciach a Banskej Štiavnici, kde v roku 1869 získal titul banského inžiniera. Po štúdiách sa vrátil do Dobšinej a tu sa vo funkcii banského merača stal banským a hutným inšpektorom. Roku 1872 ho zvolili za riaditeľa dobšinských baní a súčasne ho poverili vykonávaním mestských inžinierskych prác. Túto funkciu zastával až do roku 1908, kedy po 35 ročnej službe nastúpil do dôchodku. Staral sa aj o regulóciu ulíc mesta a najmä o kanalizáciu. Jeho zásluhou mala Dobšiná vynikajúco riešenú kanalizáciu, čo jej mohli druhé mestá iba závidieť. Od roku 1872 do roku 1895 z vlastnej iniciatívy a bez odmeny usporiadal a viedol 6 dvojročných banských školení. V roku 1870 v Slovenskom raji v doline Hnilca spolu s A. Megom objavil Dobšinskú ľadovú jaskyňu, najväčšiu zaľadnenú jaskyňu na Slovensku. Jeho zásluhou bola sprístupnená už v roku 1871 a v roku 1887 bola elektricky osvetlená. Jaskyni venoval veľkú pozornosť. Zameral ju, vyhotovil mapy, publikoval správy o jaskyni, vysvetľoval vznik ľadových útvarov, ich trvácnosť a rast. Bol aj

priekopníkom rozvoja cestovného ruchu v okolí jaskyne. Na jeho počesť bola jeho menom pomenovaná Základná škola v Dobšinej.

Šimon Jex – Jex Simon (*1863 - †1915)

Narodil sa 26. júla 1863 v Dobšinej, kde tradičným zamestnaním obyvateľstva bolo baníctvo a odvetvia s tým súvisiace. To pravdepodobne ovplyvnilo i jeho životné povolanie, keď sa prihlásil na štúdium na Baníckej akadémii v Banskej Štiavnici. Štúdium ukončil v roku 1888. Zamestnal sa najprv v Petrosani pri Brašove (dnešné Rumunsko) a to v banskej a hutnej spoločnosti. Neskôr prešiel do Dolnej Tuzle (dnešná Bosna - Hercegovina) a potom do Kozane – (dnešné Grécko - záp. Macedónsko). V rokoch 1893 - 1902 bol hlavným inžinierom na uholnej bani v Komló. V roku 1903 sa zamestnal na Generálnom riaditeľstve kamennouhoľných baní Uhorska v meste Tatabánya – dnešné Maďarsko (MÁK Rt. tatabányai bányaüzemének igazgatója). Svojimi odbornými vedomosťami a riadiacimi schopnosťami sa vypracoval na miesto riaditeľa tejto účastinnej spoločnosti. Túto funkciu zastával od roku 1907 až do svojho nečakaného úmrtia v roku 1915, keď mal len 53 rokov. Je pravdepodobné, že on sám si želal byť pochovaný vo svojom rodisku, čo jeho najbližší i splnili. Je pochovaný na cintoríne (pôvodne iba evanjelickom) v Dobšinej.

Pavol Rozložník – Rozlozsnik Pál (*1880 - †1940)

Narodil sa 24.12.1880 v osade Bindt pri Spišskej Novej Vsi, kde jeho rodičia toho času bývali. V rokoch 1899-1903 študoval na Baníckej a lesníckej akadémii v Banskej Štiavnici, od roku 1903 do roku 1940 pracoval ako geológ, začas aj ako zástupca riaditeľa geologického ústavu v Budapešti. Jeho oborom bola banská geológia. Študoval geologické pomery pohorí Bihar a Radna v Sedmohradsku, podrobne preskúmal geologické pomery hnedouhoľných ložísk v Ajke, Dorogu, Tokode a v Tatabányi. Významné sú jeho paleontologické výskumy fosílií najmä numulitov eocénu. Veľkú pozornosť venoval podrobnému štúdiu ložiskových a geologických pomerov okolia Zlatej Idky, o čom napísal v roku 1912 významné záverečné hodnotenie tohto rudného rajónu. Veľmi významná a neoceniteľná je jeho práca z roku 1935: „Die geologische Verhältnise der Gegend von Dobsina“ (Geologické pomery okolia Dobšinej). Bol kráľovským geológom, od roku 1903 člen Uhorskej geologickej spoločnosti. Bol aj zástupcom riaditeľa Geologického ústavu v Budapešti a od roku 1927 členom Maďarskej akadémie vied. Zomrel 24.8.1940 v Budapešti kde je aj pochovaný.

Koloman Benedikty – Benedikty Kálmán (*1864 - †1941)

Koloman Benedicty (1864 – 1941) – banský inžinier venoval sa aj rozvoju turistiky a výskumu krasových území najmä v gemerskom krase známom množstvom jaskynných systémov. V máji 1886 sa podieľal na uzatvorení zmluvy s agtelekskými úradmi na výstavbu nového vstupu do Ag - telekskej jaskyne v Maďarsku. Na jej realizácii sa podieľali, okrem Benedictyho, meračskými prácami i Münich zo Spišskej Novej Vsi a pokladník Schlosser z Rožňavy. Na stavebných prácach pracovali pod jeho vedením aj dobšinskí baníci. Do jaskynného systému prerazili druhý vstup dňa 15.3.1890 (prvý bol v Jósvafö). Za tieto zásluhy mu bolo udelené významné čestné členstvo v turistickom Uhorskom karpatskom spolku. Okolo roku 1900 bol banským dozorcom technickej správy Coburgovských baní v Dobšinej. V roku 1917 ho vymenovali za člena banskej zdaňovacej komisie so sídlom v Rožňave.

Dezider Rozložník – Rozlozsnik Dezső (*1899 - †1989)

Narodil sa 27. 3. 1899 v Smolníckej Hute. Základné vzdelanie nadobudol v okolí rodiska. Po absolvovaní gymnázia, v rokoch okolo 1922, pokračoval v štúdiu na Uhorskej kráľovskej vysokej škole banského a lesníckeho inžinierstva v Šoproni a získal vysokoškolské vzdelanie v obore. a zapojil sa do činnosti banských subjektov v Dobšinej a v jej okolí. Bol inžinierom železorudných mestských baní Dobšinej, po zmene spoločenských pomerov, pracoval vo vedúcej funkcii závodu Železorudných baní Dobšiná. V tomto prostredí strávil prakticky celý ostatok svojho života. Podarilo sa mu prekonať všetky nástrahy vtedajšej doby a to nielen v baníctve, ale aj spoločenského života vtedajšej doby, či nadchádzajúcich vojnových období. Bol aj svedkom vyťaženia posledného vozíka železnej rudy z historickej Dedičnej štôlne v roku 1969, pred jej úplným uzavretím. Jeho život vyhasol 29. 11. 1989, pochovaný je v Dobšinej.

Ármin Rozložník – Rozlozsnik Ármin (? - ?)

o jeho životnej ceste máme málo údajov, absolvoval a titul banského inžiniera získal na Uhorskej kráľovskej škole banského a lesníckeho inžinierstva v Šoproni v dvadsiatich rokoch 20. storočia, pôsobil v Dobšinej, Drnave a Rožňave. Okolo roku 1938 bol banským inžinierom riaditeľstva baní podniku Železorudné baníctvo Rimavsko-šalgótarjánskej žel. účastinárskej spoločnosti v Bratislave.

Karol Sárkány (*1809 - †1861)

Narodil sa v Dobšinej. Bol podnikateľom a majiteľom vysokých pecí v Štítniku, Henckovciach a v Kunovej Teplici. Bol i nájomcom vysokej pece v Rejdovej. V r. 1857 odkúpil všetky huty a bane, skujňovacie vyhne, hámor a vysokú pec Štítnickej konkordie, založenej v r. 1833. Vysoká pec Konkordie tavila siderity z Rudnej, Ratkovského Bystrého, Nadabule a limonit z Hrádku. Pec vyrobila týždenne okolo 39 ton sivého surového železa, ktoré sa predávalo do coburgovského skujňovacieho závodu pri Dobšinej.

Pavol Szontágh (*1821 - †1911)

Narodil sa rodine dobšinských Sontágovcov. Bol synom krajského účtovníka Viliama Sontága a Anny Langsfeldovej. Školské štúdiá absolvoval v Gemeri, Bratislave a v Kežmarku. Vyštudoval právo a v roku 1841 zložil v Pešti advokátsku skúšku. V odbobí rokov 1842 – 1844 bol zástupcom prokurátora a tabulárnym sudcom Gemerskej župy. Podnikal v hutníctve, najmä v spracovaní medených rúd. Od roku 1843 bol vedúcim medeného hámra a pražiarne v Štítniku, ktoré po roku 1856 modernizoval. I dnes možno medzi Štítnikom a Ochtinou vidieť bývalú prevádzkovú budovu. V roku 1883 sa stal viceprezidentom priemyselnej spoločnosti. Podieľal sa na novelizáciách vodného a banského zákona a aj na riadení papierenskej spoločnosti v Slavošovciach. Zomrel v Budapešti.

Július Rakusz (*1896 - †1932)

narodil sa v Mária hute 21. 5. 1896, po absolvovaní základného vzdelania, bol poslucháčom budapeštianskej vysokej vedeckej školy, bol aj účastníkom bojov v prvej svetovej vojne, v roku 1921 bol pomocným učiteľom na Mineralogicko – geologickom inštitúte, v roku 1923 získal doktorát a neskôr aj diplom stredoškolského učiteľa, od roku 1923 bol geológom Geologického ústavu. Dosiahol významné vedecké úspechy predovšetkým v odbore výskumu karbónskej fosílnej fauny, ďalej spracoval problematiku asfalto – pieskovitého územia v Bogácsi, zmapoval oblasť Villányskych kopcov a v neposlednej miere sa venoval výskumu okolia Dobšinej, o čom svedčí viacej jeho publikovaných prác na základe dosiahnutých výsledkov. Ide predovšetkým o tieto práce: **Azbest z Dobšinej a jeho spracovanie** (Rakusz Gyula: A dobsinai azbeszt és feldolgozása. In: Földtani Közlöny. 1924. 54. 1. 56-59.p.1- **Stratigrafia dobšinského a Bukovohorského karbónu a jeho palogeografické postavenie** (Rakusz Gyula: A dobsinai és Bükk-hegységi karbon sztratigráfiai és paleogeográfiai helyzetéről. In: Földtani Közlöny, 1927, 57. 10/12. 208-212.p)

- **Fosílie vrchného karbónu z Dobšinej a Nagy Vizsnyó** (Rakusz Gyula: Dobsinai és nagyvizsnyói felsőkarbon kövületek. Bp., 1932.)- **Serpentín z Dobšinej** (Rakusz Gyula: A dobsinai szerpentin. In: Földtani Közlöny. 1923. 53. 1. 73-81.p?).

František Schafarzik – Schafarzik Ferenc (*1854 - †1927)

narodil sa 20. 3. 1859 v Debrecíne, bol geológom, profesorom na Technickej univerzite, členom Uhorskej akadémie vied. Pochádzal z rakúskej dôstojníckej rodiny. Štúdium ukončil na Štátnej strednej škole v Sibiu a na Filozofickej fakulte Budapeštianskej univerzity vied, v roku 1877 získal diplom učiteľa na strednej škole a v roku 1881 doktorát z umení. V roku 1882 bol menovaný do kráľovského uhorského pedagogického inštitútu. Bol publikačne veľmi činný, publikoval viac ako sto prác a dizertácií, z ktorých pre Dobšinú sú významnými: „Geologické pomery Spišsko-gemerského rudohoria z roku 1904“ a „Podrobný opis existujúcich lomov na území uhorskej koruny z roku 1904“. Zomrel v 5. 9. 1927 v Budapešti.

Adolf Münnich – Münnich *Adolf* Jánosvölgyi

Bol správcom bane, banským inžinierom, členom okresného výboru, banský riaditeľ vo výslužbe narodený v Spišskej Novej Vsi roku 1821, je synom Jána Münnicha a Johanny Nadler; základne vzdelanie nadobudol v rodnom meste, v štúdiu pokračoval na gymnáziu V Rožňave a Prešove, odborné vzdelanie získal na banskej akadémii v Banskej Štiavnici a vo Freibergu. Po študijných rokoch sa usadil v rodnom meste. Ako vzdelaný baník skoro spoznal a osvojil si odbornú problematiku v Spišskej župe, ale po krátkej dobe bol požadovaný aj v Gemeri, Liptove či Zemplíne. Stal sa riaditeľom baní Zemberg na území Dobšinej a vo vtedajších Kotterbachoch (dnes Rudňany). Riaditeľom kobaltovo-niklových baní na Zembergu bol 24 rokov a majetok spoločnosti zveľadil o milión vtedajších forintov. V roku 1860 sa stal dôverníkom horno-uhorského banského občianstva, roku 1871 jeho presedajúcim a v roku 1888 po 40 ročnej službe v banskej činnosti ho zvolili za podpredsedu dôchodcovskej spoločnosti. Veľké zásluhy mal na otváraní šalgótarjánskeho uhoľného ložiska. Okrem toho bol veľmi aktívny aj problematike evanjelickej cirkvi a školstve. V rokoch 1865-68 bol druhým školským dozorcom a v období 1868-83 prvým. V rokoch 1884-86 bol aj v cirkevnej dozorcovskej rade. Počas jeho dozorovania bola postavená aj budova nového gymnázia v Spišskej Novej Vsi. Zvolili ho za člena mestskej vrchnosti a župného zhromaždenia. Za svoju činnosť bol vyznamenaný a v poslednom období sa zaoberal písaním textov. Zomrel v Spišskej Novej Vsi dňa 15. februára 1899. Publikoval prácu: *A felsőmagyarországi bányapolgárság története.* Igló. 1895.
Zdroj: *M. Könyvészet* 1895, *Pallas Nagy Lexikona* XVIII. 143. l., *Reggeli Ujság* 1899. 45. sz., *Vasárnapi Ujság* 1899. 8. sz.

Andrej Počubaj - Pocsubay András (*1887 - † 1914)

Narodil sa dňa 17. júna 1887 v Dobšinej. Najprv pracoval v medeno-rudných baniach na Zembergu, po ukončení povinnej vojenskej služby a absolovovaní baníckej školy v Rožňave, dostal zamestnanie ako dozorca firmy Dobšinské mediarne (Dobsinai Rézművek). Dôvodom jeho narukovania boli vojnové udalosti a v boji za obranu vlasti pri Krašniku (Poľsko) v dňoch 23.-25. augusta 1914 hrdinsky zahynul.

Ľudovít Kreutzer - Kreutzer Lajos (*1888 - † 1915)

Narodil sa 14. septembra 1888 v Dobšinej. Strednú školu ukončil v Rožňave, vysokoškolské vzdelanie banského inžiniera získal na vysokej škole v Banskej Štiavnici, ktorú ukončil v roku 1911. Po jej ukončení získal zamestnanie v Gyalári (dnes Ghelari Rumunsko) a v meste Tatabánya (Maďarsko). Všeobecná mobilizácia ho, ako čakateľa strednej vojenskej dôstojníckej školy, povolala do armády. Dňa 1. augusta 1914 narukoval k technickému oddielu zákopníkov vo vtedajšom Gyulafehérvári (dnes Bălgrad v Rumunsku. Už v novembri toho istého roku ho vyznamenali striebornou medailou druhého rádu za hrdinstvo. Zúčastnil sa bojových akcií pri Stavesán, Novomiesto (kóta Stavenec pri Vyšnom Mirošove?, Novo Mesto v Slovinsku) a v duklianskej operácii. Počas týchto akcií ho postihla nákaza, ako sprievodný jav vojnových udalostí a ochorel na týfus. Tejto chorobe podľahol a 31. januára 1915 v Prešove zomrel. Jeho telesné pozostatky boli prenesené na cintorín v jeho rodnej Dobšinej *(Weber, S.*, Ehrenhalle. Igló, 1901. 143. l, https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/m/m17082.htm)

Kamil Kaufmann – Kaufmann Kamilló (? - ?)

Bol banským inžinierom, v období rokov 1856-1862 pôsobil vo funkcii banského riaditeľa mestských baní v Dobšinej, kedy riadil aj banské práce pri razení dobšinskej dedičnej štôlne, bol publikačne činným, je autorom prác „A gömörmegyei bányaipar viszonyai és felvirágzánásának feltételei; A magyar orvosok és természetvizsgálatok, Eger, 1868, 33, 50-52

Viliam Dobay – Dobay Vilmos (*1813 - † 1892)

bol uznávaným banským odborníkom, má veľkú zásluhu na rozvoji baníctva a správe Coburgovských banských a železiarskych prevádzok a fungovaní bratskej pokladnice v Dobšinej, pôsobil ako riaditeľ banských prevádzok, spracoval desiatky banských polí zameraných na ťažbu limonitu a sideritu v oblasti, podieľal sa na technickom rozvoji a organizácií prác spojených so železiarstvom aj v Stratenej, v roku 1866 bol ako banský riaditeľ riadnym členom spoločnosti „A Magyarhoni földtani Társulat“, v roku 1867 bol majiteľom baní Georg Gugel a Georg Kreuzgang, v roku 1875 sa stal prvým predsedom dobrovoľného hasičského zboru v Dobšinej, v roku 1859 stál pri zrode a vedení novej spoločnej bratskej pokladnice t. j. sociálnej a sporiacej inštitúcie pre baníkov, ktorú potom riadil 20 rokov, navrhol a realizoval úpravy okolia Dobšinskej ľadovej jaskyne a prislúchajúceho turistického areálu a ako uznávaný banský odborník bol aj tvorcom romantických miest, medzi iným aj Ľudovej záhrady.

Fridrich Czerva – Czerva Frigyes sa narodil okolo roku 1815, v roku 1835 bol poslucháčom bansko-štiavnickej baníckej akadémie, začiatkom roku 1850 pôsobil ako banský dozorca v Dobšinej, v rokoch 1850 – 1852 bol banským riaditeľom mestských baní v Dobšinej a v roku 1851 riadil banské práce pri razení mestskej dedičnej štôlne.

Funkciu riaditeľa mestských baní v Dobšinej a zároveň vedúceho banských prác pri razení mestskej dedičnej štôlne zastávali aj **Ernest Modrach** (Modrach Ernö) v období rokov 1852-1853, **Ján Hus** (Husz János, udáva sa aj Samuel) v rokoch 1853-1856 a **Ľudovít Langsfeld** (Langsfeld Lajos) v dobe 1862-1871. O pôsobnosti týchto banských odborníkov, žiaľ, nateraz nemáme podrobnejšie poznatky. Spomína sa, že Ján Hus skončil banskú akadémiu v roku 1853 a je dobšinským rodákom a i to, že Ernest Modrach by mohol pochádzať z historickej šľachtickej rodiny z Breslau (dnes Wroclaw v Poľsku).

Viliam Rozložník (*1920 - †1959)

Je rodákom z Dobšinej, kde chodil aj do školy. V štúdiu potom pokračoval v Leviciach, kde ho zastihla vojna a musel narukovať na front. Po vojne pracoval ako banský kreslič a merač v Rimamuránskej spoločnosti, najskôr v Spišskej Novej Vsi a neskôr v Rožňave. Bol jednou z najzaujímavejších jaskyniarskych osobností. Podstatnou mierou prispel k rozvoju slovenského jaskyniarstva. Jeho predčasná smrť spôsobila, že sa takmer úplne vytratil z povedomia laickej i odbornej speleologickej verejnosti. Bol jedným z najuniverzálnejších jaskyniarov – prieskumníkov, a to nielen vo svojej dobe. Veď koľkí z jaskyniarov dokázali vypracovať novú metódu objavovania jaskýň (tzv. otvárku zdola, ako ju sám nazval), túto v praxi niekoľkokrát zrealizovať veľkým objavom, objavené jaskyne preskúmať, vrátane podplávania sifónov a ich odstránenia, následne na vysokej estetickej úrovni vytvoriť podrobné plány a fotodokumentáciu

a navyše to všetko publikovať. Podarilo sa mu získať na prieskum potrebný materiál a zapáliť za svoje myšlienky aj dostatok spoľahlivých spolupracovníkov. Zúčastnil sa objavenia Gombaseckej jaskyne, Brzotínskej jaskyne a prieskumu priepastí Plešiveckej planiny, priepasti Zvonica, Vyvieračky Buzgó a iných. V mladom veku tragicky zahynul. Pochovaný je v Dobšinej. O jeho osobnosti sa dnes môžeme dozvedieť z jeho diela, ktoré za svojho desaťročného jaskyniarskeho pôsobenia zanechal, z korešpondencie, ktorá sa zachovala v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva a tiež zo spomienok jeho blízkych (Dolog, A.-Šmelková, E.: https://dobsincan.estranky.sk)

Ladislav Rozložník (*1930 - †1990)

Profesor Ing. Ladislav Rozložník, CSc., DrSc. narodil sa 5.3.1930 v Rákoši, kde dočasne bývali jeho rodičia. V roku 1948 absolvoval Gymnázium v Rožňave, potom na SVŠT v Bratislave, kde v roku 1952 získal titul Ing. Patril k zakladateľom Katedry geológie a mineralógie Baníckej fakulty vysokej školy v Košiciach, bol jej vedúcim, zastával funkciu prodekana, dekana, pôsobil aj ako prorektor VŠT v Košiciach. Za univerzitného profesora bol vymenovaný v roku 1969. Systematicky riešil geologicko- ložiskové problémy Spiša a Gemera, oblasti Dobšinej, Západných Karpát i územia banskoštiavnicko-hodrušského rudného rajónu. Ako dlhoročný predseda pobočky Slovenskej geologickej spoločnosti, bol garantom mnohých vedeckých podujatí, expertom Komisie pre klasifikáciu zásob. V rokoch 1979-1990 bol predsedom komisie pre obhajobu doktorských dizertačných prác v odbore ložisková geológia a geofyzika, členom komisie pre doktorské a kandidátske práce v Ostrave, Prahe, Bratislave a dlhoročným členom SAV pre vedy o Zemi a vesmíre. V rokoch 1963–1964 pôsobil ako expert na Kube. Doktorskú dizertační prácu o oblasti Dobšiná – Mlynky obhájil v roku 1976. Je autorom početných učebných pomôcok, textov, spoluautorom celoštátnej učebnice Ložiská nerastných surovín a ich vyhľadávanie (1972 a 1987), monografií Podložie terciéru vnútorných Západných Karpát (1987), Gemer - Malohont 1 (1990). Ako autor uverejnil mnoho príspevkov v domácich i zahraničných periodikách Zomrel 8.10.1990 v Košiciach, kde je aj pochovaný.

Gejza Zahoranský (* 1939 - † 2003)

Ing. Gejza Zahoranský, PhD sa narodil dňa 5. 4. 1939 v Dobšinej, kde získal aj základné školské vzdelanie. V štúdiu pokračoval na Strednej priemyselnej škole baníckej v Rožňave. Po jej úspešnom absolvovaní urobil prijímacie skúšky na Banícku fakultu Vysokej školy technickej v Košiciach, ktorú ukončil v roku 1963. Po jej ukončení uzavrel manželstvo s Máriou Haščákovou a založili si rodinu. Do zamestnania nastúpil k Ústavu pre výskum rúd Praha, pobočka Košice, kde pracoval až do doby ostatných

spoločenských zmien. Potom úspešne podnikal vo svojom obore pokiaľ mu to umožňoval zdravotný stav. Robil odborný stavebný dozor pri rôznych stavebných projektoch kde sa realizovala banícka činnosť ako napr. pri prieskumnej štôlni Višňové pre najdlhší budúci cestný tunel na Slovensku, pri razení úpadnice pre otvárku ložiska mastenca pri Gemerskej Polome a pod. V šesťdesiatich rokoch veku dosiahol vo svojom obore doktorský titul. Je jedným z autorov ojedinelej komplexnej knihy o tunelárstve, ktorej vydania sa žiaľ nedožil. Je tiež autorom rôznych pohľadov na život, ktoré vyjadril i v básniach a úvahách. Zákerná choroba mu jeho vysokoodbornú činnosť v tomto obore zmarila. Zomrel 2. 8. 2003 v Košiciach, pochovaný je v Dobšinej.

Ďalšími významnými osobnosťami v oblasti baníctva, boli aj pôvodní dobšinčania, ako **Július Stempel** – v roku 1892 bol banským prísažným na banskom kapitanáte v Zalatne, v roku 1896 bol banským komisárom na budapeštianskom banskom kapitanáte a tajomníkom a banským radcom budapeštianskej skupiny maďarskej baníckej a hutníckej spoločnosti (Magyar Bánya Kaluz 1892,1896), potom banský kapitán v Banskej Bystrici, **Karol Weisz** – banský kapitán v Sedmohradsku, neskôr banský radca v Budapešti, **Teofil Roth** – banský dozorca v Hódmezővásárhely, **Ondrej Fábry** – bol nástupcom Eugena Ruffinyiho, **Ernest Spangel** – pôsobil v Zlatej Idke, **Ondrej Rozlozsnik** pracoval v Argentíne, **Alexander Horváth** a **Alexander Rozlozsnik** pôsobili v Rožňave, **Koloman** H**eutschy** v Petroviciach v terajšom Česku, **Emil Csiskó** vo Vareś (Bosna a Hercegovina), **Ján Pocsubay** v Soproni, **Jakub Csisko** vo Vrútkach, **Eugen Piovarcsy** v Žakarovciach**, Ľudovít Kreutzer** v Tatabányi (Maďarsko), **Ján Harencsár**, ktorý v roku 1905 ukončil Vysokú školu banícku a lesnícku v Banskej Štiavnici pôsobil v Dobšinej, **Samuel Ruzsnyák** bol banským kurátorom v Kazincbarcike (Maďarsko), **Maxmilián Kaiser** bol banským hodnostárom v Dobšinej a **Maxmilián Gömöry** bol hutníckym inžinierom v Duisburgu (Nemecko).

Použité zdroje:
Rozložník, O. – Rozložník, M.: Osada Lányiho huta, mestská časť Dobšinej a jej zakladateľ Paul Lany, Rožňava, 2023
Heckenast, G.: Lányi Pál, Törtélnelmi Szemle, 5/1962, roč.30, s.18-36
Heckenast, G.: Železiarsky priemysel Rožňavy na začiatku XVIII. storočia, Obzor Gemera, r. IV, 1973, s. 139-142
Ila B.: Gömör megye II.,Budapest, 1944, s.221
Gömöry, Á. (ed.), Emlékkönv Dobsina bányaváros alapításának 600 éves évfordulójára, Putnok, 1927
Mikulik, J.: A bánya és vasipar története Dobsinán, Budapest, 1880, 32
Šmelková, E. – Rozložník, O.: Významné osobnosti mesta Dobšiná – ostanú v našej pamäti, (https://dobsincan.estranky.sk)
Šarudyová, M.: Topografia železiarní na Slovensku v 19. storočí, Košice, 1989
https://dobsincan.estranky.sk
https://najkrajsikraj.sk/illes-vilmos
https://osobnost.sss.sk/janos-ede-hanvai/?
https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/k/k10519.htm
https://hu.wikipedia.org/wiki/Mùnnich_Adolf

https://sk.wikipedia.org
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8c
https://arsanum.com/sk/online-kiadványok
https://geni.com